

освітніми закладами єдиного інформаційно-освітнього середовища. Завдяки подібним інструментам заклади освіти можуть перейти на новий рівень використання інформаційно-комунікаційних технологій, знизити витрати на організацію та управління освітнім процесом. Керівники закладів освіти та вчителі мають змогу ознайомитися з різноманітним сервісів, ресурсів, служб Google, що використовуються в освітньому процесі, зможуть вільно планувати власні уроки з використанням інструментів і ресурсів Google.

Таким чином, розвиток цифрової компетентності та цифрової відповідальності є ключовим соціальним замовленням сьогодення, що можна досягти шляхом системних змін у підході до організації освітнього простору, форм і методів роботи, залученням як дорослих, так і молоді та дітей, стимулюванням самоосвітніх компетентностей сучасної людини, осмислення нею можливих наслідків і ризиків перебування в цифровому середовищі [5, с. 161].

Література

1. The 6th International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice», 2022, 712 p.
2. The XXXVII International Scientific and Practical Conference «Modern ways of solving the latest problems in science», 2022, Varna, Bulgaria. 518 p.
3. Ляшенко О., Яцишин А. Інформаційно-цифровий освітній простір: перспективи розвитку. *Освіта і суспільство*. 2019, квітень. № 4(13). С. 7.
4. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Національна академія педагогічних наук України. 2021. 52 с.
5. *Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції «Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій». Частина II. Наук. ред. О. Ю. Висоцький*. Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. 384 с.

Формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах

Наталія Єсіна

Анотація. У статті проаналізовані різні підходи до визначення поняття «соціальні мережі» як технологічні комплекси організації та управління обмінами електронною інформацією між суб'єктами соціальних відносин, об'єднаних спільними інтересами, інформаційними потребами й навичками; на основі аналізу наукової літератури виявлені позитивні та негативні сторони соціальних мереж, які впливають на становлення та розвиток особистості підлітка; визначена роль соціальних мереж на сучасному етапі розвитку суспільства, яка проявляється в представництві інтересів не тільки соціальних груп, але й цілих соціальних верств населення; виявлено негативний вплив соціальних мереж на особистість підлітка, що проявляється в розширенні видів діяльності підлітків у віртуальному просторі, прагненні до самостійності та дорослості, експериментів над собою, що призводить до появи ризикованої діяльності як в Інтернет-мережі, так і в реальному житті; розкрито поняття безпечної поведінки в соціальних мережах як сукупності дій особистості під час користування Інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та майну самої людини й інших людей.

Наведено авторське визначення безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах як напрям соціального виховання із забезпечення сукупності дій підлітків у соціальних мережах, що характеризують обізнаність їх про ризики та правила поведінки в соціальних мережах, уміннями зважено реагувати в ризикованих ситуаціях, контролювати емоційний стан, відповідально ставитися до власної діяльності в Інтернет-просторі; виділено основні правила безпечної поведінки в соціальних Інтернет-спільнотах; виокремлено структурні компоненти безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах: пізнавальний, мотиваційний та вчинково-рефлексивний.

Ключові слова: підлітки, соціальні мережі, Інтернет-мережі, соціальномережева послуга, соціальна структура, безпечна поведінка, соціальний фахівець.

Актуальність. Сучасний етап існування нашої держави характеризується розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які впливають на всі сфери життєдіяльності людини. Вони є невід'ємною частиною її життя, дають їй можливість швидко та зручно отримати навчальну інформацію, знайти нових віртуальних друзів, ознайомитися з історією та культурою різних народів тощо. Поруч із багатьма перевагами соціальних мереж є дуже багато ризиків, з якими стикаються користувачі під час своєї діяльності у віртуальному просторі. Особливе занепокоєння викликає той факт, що соціальні мережі стають дуже популярними серед такої категорії, як підлітки. Насамперед, саме у них виникає розвиток комп'ютерної залежності від соціальних мереж, проявом яких стає поступове звуження кола інтелектуальних інтересів, порушення системи соціальних контактів, відволікання їх від реального життя, навчання, інтересів, обов'язків. Отже, актуалізованою є проблема формування у підлітків навичок безпечної поведінки в соціальних мережах.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей впливу соціальних мереж на особистість підлітка та необхідності формування у нього навичок безпечної поведінки в даному просторі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив установити, що проблемою соціальних мереж та їх впливом на особистість займались (Д. Бодненко [3], А. Гребінь [4], О. Лобовікова [6]); безпечну поведінку підлітків в інформаційному просторі розглядали (А. Алексеєнко [1], М. Богдан [2], О. Волянська [5]); формуванню безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах приділяли увагу (М. Снітко [7], О. Черних [8]).

Аналіз останніх теоретико-методичних досліджень свідчить, що немає єдиного підходу до визначення поняття «соціальні мережі». Відомо декілька підходів до визначення цього феномену.

На думку Д. Бодненко, соціальна мережа – «це структура, що базується на людських зв'язках або ж взаємних інтересах». Завдання такого сайту полягає в тому, щоб забезпечити користувачів усіма можливими шляхами для взаємодії один з одним: відео, чати, зображення, музика, блоги та інше [3].

А. Aleman вважає, що соціальна мережа в Інтернеті (від англ. social networking service – соціальномережева послуга) – «це програмний сервіс, платформа для взаємодії людей у групі чи групах. Завданням такого сервісу є забезпечення користувачів усіма можливими інструментами для спілкування одне з одним – відео, чати, зображення, музика, блоги, форуми тощо» [9, с. 17].

М. Richard розглядає соціальні мережі як інтернет-програми, які допомагають

друзям, бізнес-партнерам або іншим особам спілкуватися та встановлювати зв'язки між собою, використовуючи набір інструментів [10].

О. Волянська розуміє під соціальною мережею соціальну структуру, Інтернет-середовище, вузли якої складають організації чи окремі люди, а зв'язки між ними позначають встановлені взаємодії (політичні, корпоративні, службові, сімейні, дружні, за інтересами) [5, с. 119].

Ми погоджуємося з А. Гребінь, який визначає соціальні мережі як «соціальні структури, що утворені індивідами або організаціями» [4, с. 111]. У мережі Інтернет ці структури мають вигляд «сайтів, на яких користувачі можуть створювати персональні сторінки і спільноти для спілкування та поширення інформації серед великої кількості людей» [4, с.112].

Проведений теоретичний аналіз наукових праць Д. Бодненко [3], О.Волянської [5], О. Лобовікової [6] дозволив виділити позитивні сторони впливу соціальних мереж на становлення та розвиток особистості підлітка:

- подолання комунікативного дефіциту, знаходження нових співрозмовників та розширення кола знайомих;
- задоволення потреби у самовираженні та самореалізації;
- сприяння розвитку електронного навчання й освіти в цілому, пропонуючи інноваційні технічні та методичні засоби;
- забезпечення необхідної в сучасних суспільних умовах швидкості обміну інформацією;
- представництво інтересів не тільки соціальних груп, але й цілих соціальних верств населення.

Проте, на жаль, соціальні мережі поряд із позитивним впливом на процес соціалізації підлітків здійснюють і негативний вплив. Серед негативних аспектів користування соціальними мережами можна відокремити такі:

- залежність від соціальних мереж та Інтернету в цілому;
- відхід від справжнього життя, неможливість налагодити контакти з реальними людьми;
- негативний вплив на психофункціональний стан користувачів;
- незахищеність особистої інформації;
- не завжди достовірна інформація;
- відкритий доступ до негативної інформації (он-лайн насилля, порнографія тощо).

Представники різних наукових течій Т. Алексеєнко [1], Д. Бодненко [3], О. Волянської [5], О. Лобовікової [6] вважають, що розширення видів діяльності підлітків у віртуальному просторі (комунікативна, пошукова, пізнавальна, дозвілєва, ігрова, комерційна, протиправна, спрямована на вдосконалення власної особистості, спрямована на задоволення сексуальних потягів і бажань тощо), прагнення до самостійності та дорослості, експериментів над собою призводять до появи ризикованої діяльності як в Інтернет-мережі, так і в реальному житті. При цьому з'ясовано, що фахівці радять не стільки забороняти спілкування в соціальних спільнотах, скільки доступно, відповідно до віку дитини, пояснювати їй про можливі небезпеки і шляхи їхнього запобігання, формуючи правила безпечної поведінки в соціальних мережах.

Зловживання соціальними мережами може призвести не лише до десоціалізації, але й до деструктивних змін у психіці та поведінці особистості

підлітка [9, с. 28]. Тому на сьогодні варто зосередити особливу увагу на навчанні дітей та підлітків правил і основ безпечної поведінки в соціальних мережах.

На думку Т. Алексеєнко, безпечна поведінка підлітків у соціальних мережах – це не тільки сукупність дій, а й складне структурне утворення, що характеризується знаннями підлітків про ризики та правила поведінки в соціумі, у довкіллі, у сфері дозвілля, їх уміннями адекватно поводитись і оптимально реагувати в ризикованих ситуаціях, контролювати емоції, відповідально ставитися до власної діяльності й поведінки [1, с. 3].

М. Снітко розглядає безпечну поведінку підлітків в Інтернет-мережі як засіб самореалізації та сукупність дій підлітків в Інтернет-мережі, що характеризуються знаннями підлітків про ризики та правила поведінки в Інтернет-мережі, уміннями оптимально реагувати в ризикованих ситуаціях, контролювати емоції, відповідально ставитися до власної діяльності в Інтернет-мережі [7, с. 254].

Інтерполюючи теоретичні висновки М. Снітко [7] щодо складових безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі, нами виокремлено структурні компоненти безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах: пізнавальний (обізнаність підлітків про соціальні мережі), мотиваційний (бажання убезпечити себе в соціальних мережах) та вчинково-рефлексивний (уміння та навички безпечної діяльності в соціальних мережах; диференціювання різноманітних впливів соціальних мереж; вести конструктивний діалог з віртуальними співрозмовниками та протистояти можливому тиску з їхнього боку; контролювати, спрямовувати й аналізувати власну діяльність у соціальних мережах).

Узагальнення результатів проведеного аналізу наукових праць Т. Алексеєнко [1], М. Снітко [7], О. Черних [8] дозволило визначити формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах як напрям соціального виховання із забезпечення сукупності дій підлітків у соціальних мережах, що характеризують обізнаність їх про ризики та правила поведінки в соціальних мережах, уміннями зважено реагувати в ризикованих ситуаціях, контролювати емоційний стан, відповідально ставитися до власної діяльності в Інтернет просторі. На наш погляд, в умовах інформаційного етапу розвитку суспільства формування навичок такої поведінки у підлітків повинно стати провідним напрямом роботи соціального фахівця.

На думку О. Черних [8] формування навичок безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах має сприяти моделюванню поведінки, з одного боку, спостереженню за своєю поведінкою та поведінкою оточуючих, з іншого, ефективній соціальній взаємодії в даному просторі. Позитивний ефект від їх використання вбачається у випадку демонстрації безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах, негативний – у випадку демонстрації ризикованої поведінки в даних мережах із метою зміни такої поведінки. Для формування безпечної поведінки важливо, щоб підлітки самостійно розробляли правила безпечної поведінки та дотримувалися їх.

На основі узагальнення результатів проведеного аналізу наукових джерел Т. Алексеєнко [1], М. Богдан [2], О. Волянська [5], М. Снітко [7], О. Черних [8] нами виділено основні правила безпечної поведінки в соціальних Інтернет-спільнотах: не повідомляти особисті дані; не поширювати особисті фото; не повідомляти паролі від соціальних мереж; не завантажувати невідомі файли з невідомих ресурсів; не вірити рекламним Інтернет-розсилкам; не грати в Інтернет-казино.

Висновки. На даному етапі розвитку нашого суспільства важливим чинником соціалізації сучасного підлітка виступають соціальні мережі. Отже, вважається доцільним дотримуватися правил безпечної поведінки в них, що вимагає від соціальних фахівців приділяти більше уваги саме створенню безпечного інформаційного простору для дітей та підлітків, формуванню в них умінь і навичок безпечної поведінки в соціальних мережах.

Перспективним напрямом подальшої дослідницької діяльності є розробка та експериментальна перевірка технології формування безпечної поведінки підлітків у соціальних мережах.

Література

1. Алексеєнко Т. Ф. Вплив інформаційних технологій на стан і розв'язання актуальних соціально-педагогічних проблем суспільства. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. університету імені Володимира Гнатюка*. Тернопіль, 2013. № 3. С. 3-8.
2. Богдан М. С. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування*. 2014. С. 25-29.
3. Бодненко Д. М. Використання соціальної мережі FACEBOOK для навчання майбутніх журналістів. *Науковий вісник інформаційних технологій*. Львів, 2012. № 1. С. 29-35.
4. Гребінь А. А. Соціальні мережі – сучасне середовище спілкування з користувачем. *Бібліотека. Наука. Комунікація: матеріали міжнарод. наук. конференції* (м. Київ, 21-22 квітня 2019 р.) Київ, 2019. С.111- 112.
5. Волянська О. В. Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації. *Вісник національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Харків, 2016. № 3. С. 117-134.
6. Лобовікова О. О. Соціальні мережі як феномен інформаційного суспільства. *Вісник Львівського університету*. Серія соціологічна. Львів, 2011. Вип. 5. С. 154–160.
7. Снітко М. А. Підготовка соціальних педагогів до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 30. С. 254–257.
8. Черних О. Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки в Інтернеті. Київ: ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ», 2017.104 с.
9. Aleman, Ana M. Martinez; Wartman, Katherine Lynk, «Online social networking on campus: understanding what matters in student culture», New York and London: Routledge, 1st edition, 2009. 115 с.
10. Richard Mac-Manus. Latest SNS Numbers – My Space Streaks Ahead. 2006. URL: http://www.readwriteweb.com/archives/latest_sns_num.php